

**GELINDĖNŲ PILIAKALNIO
(PLUNGĖS RAJ., PAUKŠTAKIŲ SEN.) APLINKOS
2012 m. ARCHEOLOGINIŲ ŽVALGOMŲJŲ TYRIMŲ
ATASKAITA**

Raimonda Nabažaitė

Klaipėda, 2013

TURINYS

ĮVADAS	3
TYRINĖTOS VIETOS APIBŪDINIMAS	3
TYRIMŲ METODIKA	5
ŠURFAS 1	5
ŠURFAS 2	6
ŠURFAS 3	6
ŠURFAS 4	6
ŠURFAS 5	6
ŠURFAS 6	6
ŠURFAS 7	7
ŠURFAS 8	7
ŠURFAS 9	7
ŠURFAS 10	7
ŠURFAS 11	8
ŠURFAS 12	8
PAPĖDĖS GYVENVIETĖ	8
IŠVADOS	9
RADINIŲ SĄRAŠAS	10
BRĖŽINIŲ SĄRAŠAS	11
FOTONUOTRAUKŲ SĄRAŠAS	11
PRIEDŲ SĄRAŠAS	12
PLANAI	13
FOTONUOTRAUKOS	17
PRIEDAI	25
ŽVALGOMŲJŲ ARCHEOLOGINIŲ TYRINĖJIMŲ LEIDIMAS	25
ŽVALGOMŲJŲ ARCHEOLOGINIŲ TYRINĖJIMŲ PROJEKTAS	26
PROJEKTO DERINIMO RAŠTAS	31
RADINIŲ PERDAVIMO AKTAS	32

IVADAS

2012 m. liepos ir lapkričio mėnesiais pagal su „A. Žilinskio ir ko“ UAB pasirašytą sutartį Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas Gelindėnų piliakalnio (Plungės raj., Paukštakių sen.) aplinkoje vykdė žvalgomouosius archeologinius tyrimus. Jiems Kultūros paveldo departamentas pagal pateiktą programą (**žr. priedą Nr.2**) 2012 m. liepos 26 d. išdavė leidimą Nr.243 (**žr. priedą Nr.1**). Žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų tikslas buvo surinkti duomenis apie pro šį piliakalnį praeisiančioje 330 kV aukštos įtampos antžeminėje elektros perdavimo linijoje esančias galimas archeologijos vertybes. Žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų ekspedicijai vadovavo šios ataskaitos autorė, kartu su Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto vyresniuoju mokslo darbuotoju G. Zabiela, šios ataskaitos fotografijų autoriumi. Planus ataskaitai parengė Jevgenijus Žikulinas, iliustracijas maketavo – Aida Janonytė.

TYRINĖTOS VIETOS APIBŪDINIMAS

Tyrinėta vieta yra ašinėje 330 kV aukštos įtampos elektros oro perdavimo linijoje, praeinančioje ŠR–PV (25° – 205°) kryptimi 180 m į PR nuo Gelindėnų piliakalnio. Pačios elektros linijos teritorija užima maždaug 10 m pločio juostą – tiek, kiek užima tarp stulpų nutiesti elektros laidai. Dar po 30 m į šonus yra šios linijos apsauginė zona. Pagal elektros linijų priežiūros taisykles jų teritorijoje ir apsaugos zonoje turi būti pašalinti želdiniai, kurių kirtimo metu atsiranda grėsmė sužaloti žemės paviršių (pvz. raunant kelmus). Jokie žemės judinimo darbai elektros linijos teritorijoje, o tuo labiau apsaugos zonoje nenumatomi išskyrus vietas, kuriose bus statomi elektros stulpai. Daugumoje atvejų tai betoniniai 40 cm skersmens dvigubi stulpai (atstumas tarp jų 4 m), įgręžiami vietovėje kas 300–350 m vienas nuo kito. Elektros linijos posūkių taškuose statomi metaliniai stulpai, kuriems jau 4x4 m dydžio kvadrato kampuose betonuojami pamatai tam iškasant 4 maždaug 1x1 m dydžio duobes. Gelindėnų atveju elektros oro perdavimo linijoje arčiausiai piliakalnio bus pastatyti 3 stulpai. ŠR stulpo koordinatės 375996 ir 6204941, R – 375789 ir 6204515, PV – 375598 ir 6204118 (čia koordinatės nurodomoms LKS 94 sistemoje). Pati linija ties Gelindėnų piliakalniu praeina aukštuma nesmarkiai (iki 2 m) banguotu paviršiumi, kurios ŠR dalyje yra žemesnė melioruota pelkė ar pieva (per ją iškastas melioracijos griovys, toliau į ŠR už kurio yra miškas) (**fort. 3**). PV dalyje yra tolygiai besileidžiantis aukštumos šlaitas į labiau į PV esančią taip pat melioruotą pelkės ar pievos vietą. Visur šioje vietoje yra pievos, atsiradusios anksčiau buvusių dirbamų laukų vietoje. Dirbamas sklypas (tyrimų metu buvo užsėtas) buvo išlikęs tik tiriamos teritorijos ŠR dalyje, čia esančioje kalvelėje. P dalyje elektros oro perdavimo linijos teritoriją

statmenai kerta žvyrkelis Gelindėnai – Jonikai, R dalyje – dvi žemos įtampos (220 V) elektros linijos. Sklypai privatūs, jų servitutus gavo elektros linijos tiesėjai („A. Žilinskio ir ko“ UAB).

Svarbiausia ir vienintelė archeologijos vertybė, dėl kurios ir vykdyti žvalgomieji archeologiniai tyrimai, būsimos elektros oro linijos aplinkoje yra Gelindėnų piliakalnis (N55°57'33.0"; E22°00'27.9"). Jis įrengtas aukštumoje esančioje atskiroje kalvoje (**fot. 1**). Aikštelė trikampė, pailga Š–P kryptimi, 24 m ilgio, 26 m pločio Š krašte, 3 m žemesne R puse, be aiškių ribų. Jos Š krašte supiltas 0,2 m aukščio, 10 m pločio pylimas, kurio išorinis 2 m aukščio šlaitas pastatintas (**fot.3**). Šlaitai nuolaidūs – vidutinio statumo, 10 m aukščio. Piliakalnis labai apardytas arimų, aikštelės P galas nukastas karjero (buvo kasamas 1948 m.)¹, sunaikinusio piliakalnio P šlaito dalį. Š šlaitas seniau iškasinėtas bulviarūšiais, dabar rausiamas urvinių žvėrelių (išmestose žemėse matyti tik grynas smėlis). Dabar piliakalnis apaugęs pušimis ir krūmais pomiškyje. Jis netyrinėtas, datuojamas I tūkstantmečiu – XIII a.². Jo chronologijos viršutinę datą apsprendžia šios vietos (originale *Zelende*, dabar turėtų būti Gelindė) paminėjimas 1253 m. balandžio 4 d. Kuršo dalybų tarp Livonijos Ordino ir Rygos vyskupo akte³.

Nežiūrint į akivaizdžius, tegul ir labai apardytus piliakalnio požymius, Gelindėnų piliakalnis kaip kultūros vertybė iki šiol nėra saugoma. Taip atsitiko matyt dėl vienintelį kartą 1948 m. piliakalnį lankiusios Lietuvos istorijos instituto žvalgomosios ekspedicijos išvadų, kuriose jis įvardytas kaip „ne archeologinis paminklas“⁴. Nepaisant to jis 1975 m. buvo priskirtas prie piliakalnių⁵. Plungės rajoną tikslindamos archeologijos paminklų sąrašus 1984 m. žvalgė Lietuvos TSR Kultūros ministerijos Mokslinės-metodinės kultūros paminklų apsaugos tarybos archeologinė ekspedicija (vadovas B. Dakanis, dalyvavo R. Olišauskas)⁶, tačiau šios ekspedicijos ataskaita

¹ Kulikauskas P. Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Lietuvos Istorijos Instituto Archeologinės ekspedicijos, įvykusios nuo 1948 m. liepos 20 d. iki rugpjūčio 26 d. dienoraštis, *Lietuvos istorijos instituto Rankraštynas*, f.1, nr.1, p. 72.

² Lietuvos piliakalniai. Atlasas, Vilnius, 2005, t. II, p. 192–193.

³ Baranauskas T., Zabiela G. Ceklis 1253 metais: istorinė–archeologinė analizė, *Žemaičių istorijos virsmas*, Vilnius, 2004, p. 31, 55. Šiame straipsnyje autoriai Gelindės pilies bando ieškoti Mikytų piliakalnyje (Skuodo raj.) (žr. p. 33), nors XX a. 4–5 dešimtmečiuose jos lokalizacija Gelindėnuose abejonių nekėlė (žr. p. 55). Tokių išvadų buvo prieita paties piliakalnio nemačius natūroje, o remiantis vien tik jo aprašu literatūroje (Lietuvos TSR archeologijos atlasas, Vilnius, 1975, t. II, p. p. 62 (Nr. 201)), padarytu pagal 1948 m. žvalgomosios archeologinės ekspedicijos (pirmosios Lietuvoje, tad neturėjusios didesnio patyrimo vertinant smarkiai suardytus piliakalnius) duomenis (žr. Kulikauskas P. Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Lietuvos Istorijos Instituto Archeologinės ekspedicijos, įvykusios nuo 1948 m. liepos 20 d. iki rugpjūčio 26 d. dienoraštis, *Lietuvos istorijos instituto Rankraštynas*, f.1, nr.1, p.72. Nr.137). 2004 m. žvalgant piliakalnį natūroje Gelindės lokalizavimo Mikytuose atsisakyta ir grįžta prie ankstesnės versijos (žr. Lietuvos piliakalniai. Atlasas, Vilnius, 2005, t. II, p. 192) (G. Zabielos pastaba).

⁴ Kulikauskas P. Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Lietuvos Istorijos Instituto Archeologinės ekspedicijos, įvykusios nuo 1948 m. liepos 20 d. iki rugpjūčio 26 d. dienoraštis, *Lietuvos istorijos instituto Rankraštynas*, f.1, nr.1, p.72. Aprašymo pabaigoje greta taško yra tarsi prastai atsispaudęs klausukas.

⁵ Lietuvos TSR archeologijos atlasas, Vilnius, 1975, t. II, p. p. 62 (Nr. 201).

⁶ Dakanis B. Archeologinių vietų kartografavimas, Lietuvos kultūros paveldo kartografiniai tyrimai: raida, būklė, perspektyva, Vilnius, 2001, p.74.

neparengta, tad neaišku ar jų metu Gelindėnų piliakalnis išvis buvo lankomas. Kaip archeologijos vertybė jis įvardytas tik 2005 m.⁷.

TYRIMŲ METODIKA

Tyrimų metodiką apsprendė tiriamos teritorijos specifika ilga siaura juosta bei joje numatomos ūkinės veiklos pobūdis (nebus atliekami žemės judinimo darbai, išskyrus stulpų vietas). Papildomai tiriamą teritoriją apibrėžė Kultūros paveldo departamento Telšių teritorinio padalinio 2011 m. vasario 15 raštas Nr.2Te-64 dėl žvalgomųjų tyrinėjimų atlikimo ties Gelindėnų piliakalniu (**žr. priedą Nr.3**). Nors jame nurodant tiriamo ploto koordinatas įsibrovė nepaaiškina klaida (ploto lokalizaciją pagal šias koordinatas žr. pav.1), esmės tai nekeitė – čia žvalgomieji tyrimai buvo būtini. Minėtas raštas nustatė tik tiriamos teritorijos ŠR ribą, nuo kurios joje ir pradėti kasti 1x1 m dydžio šurfai. Šurfai kasti kas 50 m vienas nuo kito. Metodiškai pastovus nusistatytas atstumas tarp šurfų leidžia su didžiausia tikimybe aptikti archeologines vertybes, kas šiuo atveju galiausiai ir pasiteisino. Pateiktame projekte klaidingai įvertinus ortofotoplano mastelį programoje buvo numatytas ištirti mažesnis šurfų kiekis, nei to reikėjo realiai, tad tikrovėje numatyta tyrimų ruože buvo ištirta daugiau šurfų. Šurfai kasti kvadratiniai, kraštinėmis orientuoti elektros linijos (ŠR–PV (25°–205°)) kryptimi. Tai papildomai kiekvieno šurfo aprašyme nebenurodoma. Šurfų vietos lokalizuotos geografinių koordinačių, fiksuotų natūroje aparatu “Garmin Etrex Vista HCx” pagalba ir (kadangi šio aparato tikslumas yra keli metrai) papildomai pririštos prie esamų natūrinių objektų bei atstumais tarp šurfų kraštinių. Šurfluose neaptikus archeologinių sluoksnių ar radinių apsiribota jų bendra fotofiksacija, grafiniai profiliai nebraižyti. Šurfų numeracija pateikiama jų kasimo seka, o patys šurfai pradėti kasti nuo teritorijos ŠR dalies.

ŠURFAS 1

Šurfas 1 (N55°57'41.7"; E22°00'47.3") kastas 11,6 m PR nuo melioracijos griovio (kartu ir miško) PR krašto (matuojant elektros linijoje), elektros linijos ir derinimo rašte nurodytų koordinačių linijos susikirtimo taške, žemoje pievoje, apaugusioje aukšta nešienauta žole (**pav. 2**). Paviršius lygus, apaugęs tankia žole. Nuo paviršiaus iki 20 cm (V pusėje) – 23 cm (R pusėje) gylio yra šviesiai rusva maišyta žemė – greičiausiai iš melioracijos kanalo iškastos ir paskleistos žemės. Po šiuo sluoksniu yra 17 cm (R pusėje) – 23 cm (V pusėje) storio tamsiai rudų – beveik juodų durpių sluoksnis, po kuriomis 45 cm gylyje pasiektas įžemis – balkšvas, viršuje kiek gelsvas šlynas (šurfas kastas iki 75 cm gylio norint įsitikinti, ar tai irgi nėra iš kanalo iškasta žemė) (**fort.4**).

⁷ Lietuvos piliakalniai. Atlasas, Vilnius, 2005, t. II, p. 192–193.

ŠURFAS 2

Šurfas 2 (N55°57'40.2"; E22°00'46.1") kastas 50 m į P nuo Š1, 15 m į ŠR nuo tiesiamos linijos elektros stulpo vietos, nežymioje kalvelėje, 3 m į PR nuo miežių lauko PR krašto, miežių lauko P krašte (**pav. 2**). Paviršius lygus, apaugęs retais miežiais. Nuo paviršiaus iki 30 cm gylio yra rudas molingas armuo, po kuriuo pasiektas įžemis – šviesiai rudas molis (**fot. 5**).

ŠURFAS 3

Šurfas 3 (N55°57'38.8"; E22°00'49.0") kastas 50 m į PV nuo Š2, lygioje vietoje, dirbamame avižų lauke (**pav. 2**). Paviršius lygus, apaugęs retomis avižomis. Nuo paviršiaus iki 25 cm gylio yra pilkai rusvas smėlingas armuo, po kuriuo pasiektas įžemis – gelsvai rusvas smėlis (**fot. 6**).

ŠURFAS 4

Šurfas 4 (N55°57'37.1"; E22°00'43.6") kastas 50 m į P nuo Š3, 16 m į Š nuo elektros liniją PR–ŠV kryptimi kertančios žemos įtampos (220 V) elektros linijos stulpo su atrama V pusėje, žemesnėje vietoje, pievoje (**pav. 2**). Paviršius lygus, apaugęs žole. Nuo paviršiaus iki 30 cm gylio yra rusvai pilkas smėlingas dirvožemis, po kuriuo prasideda įžemis – geltonas smėlis (**fot. 7**).

ŠURFAS 5

Šurfas 5 (N55°57'35.6"; E22°00'42.3") kastas 50 m į P nuo Š4, lomelės R šlaite, pievoje (pav. 2). Paviršius lygus, apaugęs žole. Nuo paviršiaus iki 30 cm (V pusėje) – 37 cm (R pusėje) gylio yra rusvai pilkas pievinis dirvožemis, po kuriuo aptiktas 10 cm (PR pusėje) – 18 cm (ŠV pusėje) storio tamsiai pilkas *kultūrinis sluoksnis* su angliukais (**fot. 8**). Jame rastos 2 labai smulkios lipdytos keramikos šukelės, subyrėjusios į trupinius kuomet išdžiuvo. Po kultūriniu sluoksniu 40 cm (R pusėje) – 55 cm (ŠV pusėje) pasiektas įžemis – gelsvas molis (**pav. 3**) (**fot. 9**). Šurfe rastas papėdės gyvenvietės kultūrinis sluoksnis, kurį galima datuoti I tūkstantmečiu (keramika buvo lipdyta).

ŠURFAS 6

Šurfas 6 (N55°57'34.1"; E22°00'41.2") kastas 50 m į P nuo Š5, kiek aukštesnėje vietoje, seniai nešienautoje pievoje (**pav. 2**). Paviršius lygus, apaugęs tankia žole. Nuo paviršiaus iki 40 cm (V pusėje) – 48 cm (R pusėje) gylio yra pilkai rudas pievinis dirvožemis, po kuriuo pasiektas įžemis – gelsvas priemolis (pav. 3), kuriame matyti plūgo žymės (**fot. 10**). Pieviniame dirvožemyje buvo paskirų 11x11x7 – 11x10x9 cm dydžio skaldytų akmenukų, kas sąryšyje su jo didesniu storiu rodo, kad šiame šurfe irgi buvęs papėdės gyvenvietės *kultūrinis sluoksnis*, tik kad suardytas arimų.

ŠURFAS 7

Šurfas 7 (N55°57'32.6"; E22°00'39.9") kastas 50 m į P nuo Š6, 15 m į P nuo elektros liniją PV–ŠR kryptimi kertančios žemos įtampos (220 V) elektros linijos stulpo 300/7, dirvone, dobilienoje (**pav. 2**). Paviršius lygus, apaugęs žole. Nuo paviršiaus iki 28 cm (V pusėje) – 32 cm (R pusėje) gylio yra rusvas kiek molingas armuo, po kuriuo prasideda įžemis – gelsvai rusvas priemolis (**fot.11**).

ŠURFAS 8

Šurfas 8 (N55°57'31.1"; E22°00'38.6") kastas 50 m į P nuo Š7, 5 m į ŠR nuo tiesiamos linijos elektros stulpo vietos, įlomėlėje, dirvone (**pav. 2**). Paviršius lygus, apaugęs žole. Nuo paviršiaus iki 20 cm (V pusėje) – 23 cm (R pusėje) gylio yra pilkai rusvas armuo, po kuriuo aptiktas 5 cm storio taip pat pilkas maišytas kiek tamsesnis už armenį sluoksnis, turintis truputį degėsių. Tai bus arimų suardytas *kultūrinis sluoksnis*, kuris šurfo ŠR kampe yra visiškai suardytas. Jame radinių nerasta. Po kultūriniu sluoksniu 25 cm (V pusėje) – 30 cm (R pusėje) gylyje pasiektas įžemis – šviesiai gelsvas priemolis (**pav. 3**) (**fot. 12**). Šurfe fiksuotas papėdės gyvenvietės kultūrinis sluoksnis.

ŠURFAS 9

Šurfas 9 (N55°57'29.5"; E22°00'37.3") kastas 50 m į P nuo Š8, 45 m į PV nuo tiesiamos linijos elektros stulpo vietos, arčiausiai piliakalnio, kalvelėje, dobilienoje (**pav. 2**). Paviršius lygus, apaugęs žole. Nuo paviršiaus iki 15 cm (PV dalyje) – 25 cm (Š dalyje) gylio yra rusvas smėlingas dirvožemis, po kuriuo pasiektas įžemis – gelsvas priemolis (**fot. 13**).

ŠURFAS 10

Šurfas 10 (N55°57'28.1"; E22°00'36.2") kastas 50 m į P nuo Š9, įlomės duburyje, dirvone (pav. 2). Paviršius lygus, apaugęs žole. Nuo paviršiaus iki 30 cm gylio yra rusvas armuo, kuriame aptikta paskirų smulkių дренаžo vamzdelio šukių. Po armeniu yra 30 cm (PV dalyje) – 35 cm (Š dalyje) storio pilko pievinio dirvožemio sluoksnis, po kuriuo 50 cm gylyje pasiektas 10 cm (ŠR dalyje) – 15 cm (PV dalyje) storio tamsiai pilkas *kultūrinis sluoksnis* (nuotrauka 14), kuriame rasta pora smulkių lipdytos keramikos **šukelių** (tame tarpe vienas pakraštėlio fragmentas) (**fot. 22**). Šiame sluoksnyje šurfo V dalyje 45 cm gylyje rastas įtartinais ovalus 30x20x15 cm dydžio akmuo ir šalia jo (į ŠR) pora mažesnių iki 10 cm skersmens akmenukų. ŠR dalyje kultūriniame sluoksnyje 43 cm gylyje buvo ovalus 12x10x10 cm dydžio akmuo. Po kultūriniu sluoksniu 60 cm (ŠR dalyje) – 65 cm (PV dalyje) gylyje pasiektas įžemis – gelsvas molis (**pav. 3**), viršuje kiek pamargintas tamsesnių šaknų dėmelių (**fot. 15**). Šurfe rastas papėdės gyvenvietės kultūrinis sluoksnis, kurį galima datuoti I tūkstantmečio pabaiga ar II tūkstantmečio pradžia.

ŠURFAS 11

Šurfas 11 (N55°57'26.7"; E22°00'34.9") kastas 50 m į P nuo Š10, 29 m į ŠR nuo žvyrkelio Gelindėnai–Jonikai ŠR krašto, 21 m į R nuo kolūkinių laikų buvusio sandėlio teritorijos žemių sustūmimo ŠR krašto R kampo, kalvelės viršuje, jau kiek jos šlaite, dirvone (pav. 2). Paviršius lygus, apaugęs žole. Nuo paviršiaus iki 26 cm (ŠV dalyje) – 40 cm (PR dalyje) gylis yra rudas armuo, po kuriuo aptiktas 10 cm (PR dalyje) – 20 cm (PV dalyje) storio pilkesnis dirvožemis – *kultūrinis sluoksnis*. Jame radinių nerasta, aptikta tik pora didesnių (iki 7 cm skersmens) akmenukų, pailgas apskaldytas akmuo (**fot. 23**). Po kultūriniu sluoksniu 45 cm (Š dalyje) – 50 cm (PV dalyje) gilyje yra įžemis – gelsvas molis (**pav. 3**) (**fot.16**). Šurfe rastas papėdės gyvenvietės kultūrinis sluoksnis.

ŠURFAS 12

Šurfas 12 (N55°57'25.1"; E22°00'33.7") kastas 50 m į P nuo Š11, 10 m į PV nuo žvyrkelio Gelindėnai–Jonikai PV krašto, 75 m į ŠR nuo tiesiamos linijos elektros stulpo vietos, aukštumos PV šlaite, 2 m žemiau jos viršaus, dirvone (**pav. 2**). Paviršius nesmarkiai nuolaidėja į PV, apaugęs žole. Nuo paviršiaus iki 25 cm (ŠR dalyje) – 30 cm (PR dalyje) gylis yra rusvas armuo, po kuriuo pasiektas įžemis – gelsvas molis (**fot. 17**).

Po tyrimų visi tyrinėti šurfai užkasti. Kadangi elektros linijos teritorijoje aptiktos papėdės gyvenvietės kultūrinis sluoksnis išlikęs tik vietomis, į jos teritoriją patenkančią vieną būsimos elektros linijos dvigubą betoninį stulpą statyti leista statybos darbų metu atliekant žvalgymus. Jų metu stulpo vietoje jokio kultūrinio sluoksnio neaptikta, nors per 5 m į ŠR tirtame šurfe 8 fiksuoti suardyto sluoksnio likučiai. Kiti 2 artimiausi elektros linijos stulpai statyti jau už papėdės gyvenvietės ribų. Jų vietoje žvalgymų metu kultūrinis sluoksnio irgi nerasta.

PAPĖDĖS GYVENVIETĖ

2012 m. lapkričio mėnesio tyrimų metu teritorija į ŠV nuo tiriamos elektros linijos juostos bei į R, Š ir ŠV nuo piliakalnio rasta suarta (apie 6 ha plote) (**fot. 18–21**), kai tuo metu vasarą ji dirvonavo. Suarimas suteikė galimybę ją plačiau pražvalgyti. Šių žvalgymų metu identifikuota didžiulė papėdės gyvenvietė su arimų ir melioracijos darbų metu labai sužalotu kultūriniu sluoksniu. Aukštesnėse vietose kultūrinio sluoksnio nebėra arba jo liekanos bus išlikusios tik įgilintose struktūrose – paviršiuje išartas tik rudas molis. Žemesnėse vietose vietomis plūgas iš giliau išvertė nesuardyto kultūrinio sluoksnio fragmentus, armenyje išsiskiriančius tamsesne žeme su degėsiukais ir paskirais skaldytais akmenėliais (**fot. 18–19**). Kokių nors radinių šiuose plonuose (iki 5 cm storio) kultūrinio sluoksnio fragmentuose nerasta, tačiau aplinkoje rasti 3 didesni

apvalesnių formų akmenys, neabejotinai kilę iš papėdės gyvenvietės kultūrinio sluoksnio – galbūt net neaiškios paskirties dirbiniai (**fort. 24**). Kartu rasta ir vėlyva (XVIII–XIX a. ?) smulki žiesta keramikos šukė (**fort. 24**), greičiausiai čia patekusi su mėšlu iš kokios nors kaimavietės (vėlyvų sodybų liekanų suartame plote panašiai per 200 m nuo piliakalnio neaptikta). Paskiros tamsesnės žemės dėmės, ypač toliau nuo piliakalnio, gali būti ir gamtinės kilmės (melioruotų pievelių vietose). Tačiau atsižvelgiant į papėdės gyvenvietės kultūrinio sluoksnio aptikimo faktą elektros linijos juostoje matyti, kad plotą aplink visą piliakalnį maždaug 200 m atstumu nuo jo kalvos papėdės reikia saugoti kaip papėdės gyvenvietę (**pav. 4**), ją įrašant į kultūros vertybių sąrašus. Tokiu būdu senoji Gelindėnų istorija pasirodo visai kitoje šviesoje, o šios vietos tapatinimas su 1253 m. *Zelende* įgauna papildomų archeologinių argumentų.

IŠVADOS

2012 m. į R–P nuo Gelindėnų piliakalnio (Plungės raj., Paukštakių sen.) numatomoje tiesti aukštos įtampos (330kV) orinės elektros linijos trasoje iširta 12 šurfų – viso bendras 12 m² plotas. Tyrimų metu šurfluose 5, 6, 8, 10, 11 aptiktas papėdės gyvenvietės kultūrinis sluoksnis, kurio storis siekė nuo 5 cm (šurfas 8) iki 20 cm (šurfas 11). Pagal itin negausius radinius (smulkios lipdytos keramikos šukelės šurfluose 5 ir 10) šią gyvenvietę galima datuoti I tūkstantmečio antrąja puse – II tūkstantmečio pradžia. Papėdės gyvenvietės kultūrinis sluoksnis labai apardytas arimų ir melioracijos metu, geriau išlikęs tik žemesnėse vietose. Naujai surastą Gelindėnų piliakalnio papėdės gyvenvietę reikia įrašyti į saugomų kultūros vertybių sąrašus. Bet kokius žemės judinimo darbus (išskyrus paviršinio iki 20–25 cm storio žemės sluoksnio dirbimą) šioje teritorijoje galima vykdyti tik atlikus archeologinius tyrimus – dėl fragmentiško kultūrinio sluoksnio išlikimo pirmiausia žvalgomuosius.

Ataskaitos parengti 4 vienodi egzemplioriai, kurių vienas perduotas Lietuvos istorijos instituto Rankraštynei, antras – Kultūros paveldo departamentui, trečias – užsakovui „A. Žilinskio ir ko“ UAB, ketvirtas – Lietuvos nacionaliniam muziejui, kuriam perduoti ir radiniai.

Raimonda Nabažaitė

RADINIŲ SĄRAŠAS

1. Keramikos lipdytos su gausiomis iki 4 mm skersmens akmenukų priemaišomis 22x13 mm dydžio nenustatomo skersmens pakraštėlio fragmentas. Briaunos storis 8 mm, sienelės storis 10 mm. Išorė ir vidus pilkai rudi, masė pilka. Svoris 3 g. Rastas Š10 (**fort. 22**).

2. Keramikos lipdytos su gausiomis iki 4 mm skersmens akmenukų priemaišomis 15x11 mm dydžio išilgai skilusios sienelės 5 mm storio fragmentas. Išorė ruda, masė pilka. Svoris 1 g. Rastas Š10 (**fort. 22**).

3. Molio tinko beformis 16x15x12 mm dydžio rudas fragmentas. Svoris 2 g. Rastas Š10 (nuotrauka 22).

4. Akmuo keturkampis apskaldytas, rausvai pilko smulkiagrūdžio akmens. Dydis 70x35x28 mm. Svoris 134 g. Rastas Š11 (**fort. 23**).

5. Akmuo rausvo smulkiagrūdžio granito, ovalus. Dydis 104x84x64 mm. Svoris 833 g. Rastas suartoje papėdės gyvenvietės teritorijoje į ŠR nuo piliakalnio (**fort. 24**).

6. Akmuo pilko smulkiagrūdžio granito, netaisyklingos formos, tarsi su 2 plokštumomis. Dydis 103x84x73 mm. Svoris 844 g. Rastas suartoje papėdės gyvenvietės teritorijoje į ŠR nuo piliakalnio (**fort. 24**).

7. Akmuo margo (pilko su balkšvomis dėmelėmis) smulkiagrūdžio granito, netaisyklingo keturkampio formos. Dydis 62x50x50 mm. Svoris 293 g. Rastas suartoje papėdės gyvenvietės teritorijoje į ŠR nuo piliakalnio (**fort. 24**).

8. Keramikos žiestos su labai smulkiomis iki 1 mm skersmens akmenukų priemaišomis 23x22 mm dydžio nenustatomo skersmens pakraštėlio fragmentas su iškilimu žemiau briaunos. Briaunos storis 8 mm, sienelės storis 7–11 mm. Išorė, vidus ir masė šviesiai pilki. Svoris 6 g. Rastas suartoje papėdės gyvenvietės teritorijoje į ŠR nuo piliakalnio (**fort. 24**).

BRĖŽINIŲ SĄRAŠAS

1. Gelindėnų piliakalnio aplinkos situacijos planas.
2. Tyrinėjimų situacijos planas.
3. Šurfų 5, 6, 8, 10, 11 profiliai.
4. Siūlomos Gelindėnų piliakalnio papėdės gyvenvietės ribos.

FOTONUOTRAUKŲ SĄRAŠAS

1. Gelindėnų piliakalnis iš PV. 2012 07 27.
2. Gelindėnų piliakalnis iš ŠR. 2012 11 15.
3. Tyrimų vieta iš PV. 2012 07 27.
4. Šurfas 1 iš ŠR. 2012 07 27.
5. Šurfas 2 iš ŠR. 2012 07 27.
6. Šurfas 3 iš PR. 2012 07 27.
7. Šurfas 4 iš PR. 2012 07 27.
8. Šurfas 5 pasiekus kultūrinį sluoksnį iš PR. 2012 07 27.
9. Šurfas 5 iš PR. 2012 07 27.
10. Šurfas 6 iš PR. 2012 07 27.
11. Šurfas 7 iš PR. 2012 07 27.
12. Šurfas 8 iš PR. 2012 07 27.
13. Šurfas 9 iš PR. 2012 07 27.
14. Šurfas 10 pasiekus kultūrinį sluoksnį iš PV. 2012 07 27.
15. Šurfas 10 iš PV. 2012 11 15.
16. Šurfas 11 iš PV. 2012 11 15.
17. Šurfas 12 iš PV. 2012 11 15.
18. Suarta papėdės gyvenvietės ŠR dalis iš PR. 2012 11 15.
19. Suarta papėdės gyvenvietės Š dalis iš R. 2012 11 15.
20. Suarta papėdės gyvenvietės Š dalis iš Š. 2012 11 15.

21. Suarta papėdės gyvenvietės Š dalis iš ŠV. 2012 11 15.
22. Keramika iš Š10 (numeriai atitinka radinių sąrašo numerius).
23. Apskaldytas akmuo iš Š11.
24. Apvalūs akmenys iš papėdės gyvenvietės.

PRIEDŲ SĄRAŠAS

1. Žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų leidimas.
2. Žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų programa.
3. Elektros linijos projekto derinimo raštas.
4. Radinių perdavimo aktas.

Fig. 1

60

■ Šurjai

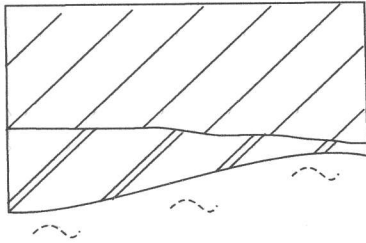
- Projektuojamos elektros linijos ruožas ir jos apsauginės zonos
- Projektuojamos elektros linijos kampai ir stulpų kertiniai taškai
- Buvusių antropogeninių objektų vieta
- Buvusių kelių ir sienos ruožų ašinių linijų galiniai taškai
- Buvusių kelių ir sienos ašinės linijos

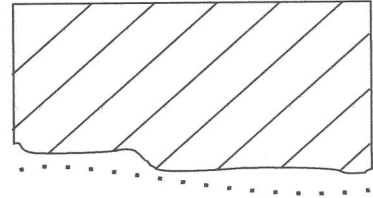
Fav. 2

Gelindėnai 2012 m. Šurfai 5,6,8,10,11.

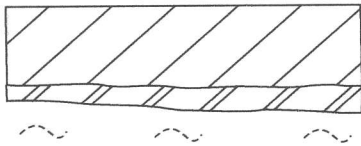
Š5 Š

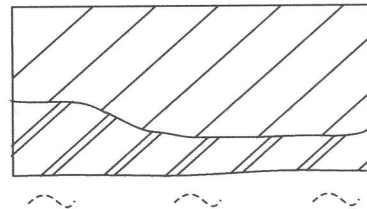
Š6 Š

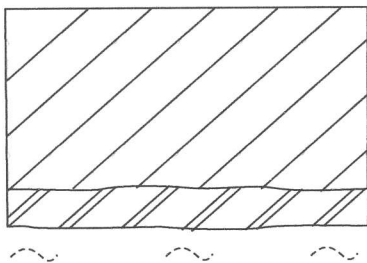
Š8 Š

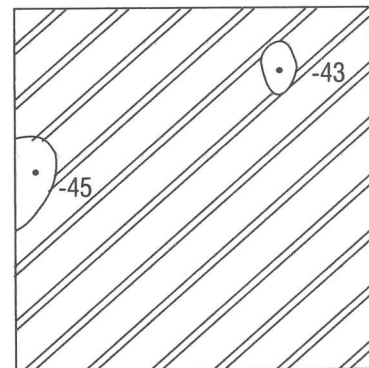
Š11 Š

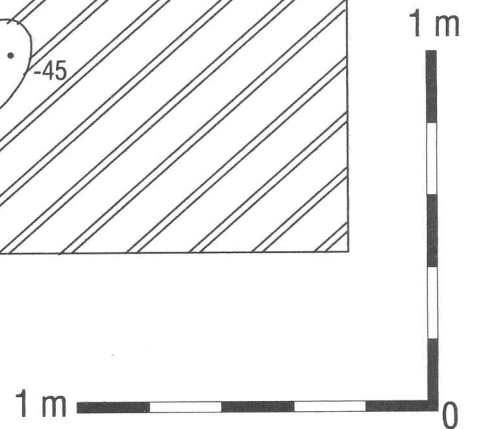
Š10 Š

Š10 planas

- pilkai rusvas dirvožemis
- kultūrinis sluoksnis
- gelsvas molis
- gelsvas priesmėlis
- akmuo

60

- Siūlomos teritorijos ribos
- Šurfas
- Projektuojamos elektros linijos ruožas ir jos apsauginės zonos
- Projektuojamos elektros linijos kampai ir stulpų kertiniai taškai
- Buvusių antropogeninių objektų vietos
- Buvusių kelių ir sienos ruožų ašinių linijų galiniai taškai
- Buvusių kelių ir sienos ašinės linijos

500 0 500 1000 metrai

Planas

1. Gelindėnų piliakalnis iš PV.

2. Gelindėnų piliakalnis iš ŠR.

3. Tyrimų vieta iš PV

4. Šūrfas 1 iš ŠR.

5. Šūrfas 2 iš ŠR.

6. Šūrfas 3 iš PR.

7. Šūrfas 4 iš PR.

8. Šūrfas 5 pasiekus kultūrinį sluoksnį iš PR.

9. Šūrfas 5 iš PR.

10. Šūrfas 6 iš PR.

11. Šūrfas 7 iš PR.

12. Šūrfas 8 iš PR.

13. Šūrfas 9 iš PR.

14. Šūrfas 10 pasiekus kultūrinį sluoksnį iš PV.

15. Šūrfas 10 iš PV.

16. Šurfas 11 iš PV.

17. Šurfas 12 iš PV.

18. Suarta papėdės gyvenvietės ŠR dalis iš PR.

19. Suarta papėdės gyvenvietės Š dalis iš R.

20. Suarta papėdės gyvenvietės Š dalis iš Š.

21. Suarta papėdės gyvenvietės Š dalis iš ŠV.

22. Keramika iš Š10.

23. Apskaldytas akmuo iš Š11.

24. Radiniai iš papėdės gyvenvietės: 1–3 – apvalūs akmenys, 4 – keramikos šukė.

Leidimas galioja iki 2012-11-30

L E I D I M A S

vykdyti archeologinius tyrimus

2012-07-26 Nr. 243
Vilnius

Pagal Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 18 str. šis leidimas išduotas **Raimondai Nabažaitėi**

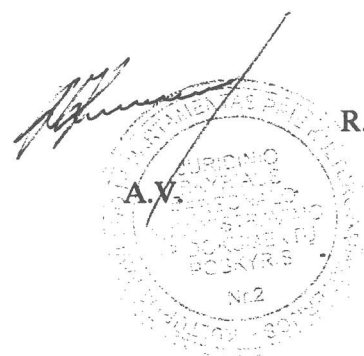
Vykdyti spėjamo Gelindėnų piliakalnio aplinkos, Plungės r. sav., Gelindėnų k.,

žvalgomojus archeologinius tyrimus

taip pat naudoti elektronines priemones, sudarinėti planus, filmuoti, fotografuoti, piešti, rinkti radinius ir mėginius tiriamame objekte.

Tyrimų projektas: Gelindėnų piliakalnio (Plungės raj.) aplinkoje 330 kV elektros perdavimo oro linijos Telšiai - Klaipėda trasos vietoje žvalgomųjų archeologinių tyrimų projektas, 2012 07 26, Nr. 243.

Kontrolės skyriaus vedėjas

R. Kraujalis

KEŠTUTIS BALSYS
PROJEKTAVIMO DEPARTAMENTO
DIREKTORIUS

užsakovo parašas

2012-07-25

data

**Gelindėnų piliakalnio (Plungės raj.) aplinkoje 330 kV elektros perdavimo
oro linijos Telšiai–Klaipėda trasos vietoje
žvalgomųjų archeologinių tyrimų
PROJEKTAS**

Raimonda Nabažaitė, tel. nr. +37060966804

(archeologo vardas, pavardė, tel. nr.)

Žilinskio ir ko UAB, tel. nr. +37044770120

(užsakovo pavadinimas arba fizinio asmens vardas, pavardė, adresas, tel. nr.)

Klaipėda, 2012 07 19

Kultūros paveldo departamentui

Mokslinei archeologijos komisijai

AIŠKINAMASIS RAŠTAS

Bendra dalis. Pagal tarp Žilinskio ir ko UAB ir Klaipėdos universiteto 2012 m. liepos 10 d. pasirašytą sutartį Nr.10-R0069/SUT-12P-33 ties Gelindėnų piliakalniu (Plungės raj.) tiesiamos 330 kV elektros perdavimo oro linijos trasoje (žr. pridedamą raštą) pagal Kultūros paveldo departamento Telšių teritorinio padalinio projekto derinimo sąlygą tarp taškų, kurių koordinatės LKS 94 X6204829, Y 375985 ir X 6204829, Y 375874 reikalinga atlikti žvalgomuosius archeologinius tyrimus. Minėta elektros perdavimo oro linijos trasa praeis šiaurės rytų – pietvakarių kryptimi per 100 m į pietryčius nuo Gelindėnų piliakalnio per dirvonuojančius laukus. Atskiroje iki 10 m aukščio kalvoje įrengtas Gelindėnų piliakalnis turi trikampę 24x26 m dydžio aikštelę su nuardytu pylimu šiaurinėje pusėje. Jis netyrinėtas. Piliakalnyje lokalizuojama 1253 m. minima kuršių pilis Gelindė (Lietuvos piliakalniai. Atlasas, Vilnius, 2005, t. II, p. 192-193). Jo teritorijos ribos nenustatytos.

Tyrimų apimtis ir metodika. Pagal pateiktas koordinatas ir elektros perdavimo oro linijos tiesimo techninį projektą tyrinėtina teritorija užima apie 60 m ilgio linijinę atkarpą (dvi koordinatės neleidžia apibrėžti ploto). Projekto derinimo rašte yra padaryta kažkokia klaida, nes minėta atkarpa orientuota ne būsimos elektros perdavimo oro linijos trasos kryptimi ir yra perpus toliau nutolusi nuo piliakalnio (apie 200 m į šiaurės rytus), negu būsima elektros perdavimo oro linija prieina arčiausiai piliakalnio (jau minėti 100 m į pietryčius). Archeologinio paveldo prasme minėtos atkarpos vieta nėra kuo nors išskirtinė. Esant tokiai situacijai pagal paveldo tvarkybos reglamento „Archeologinio paveldo tvarkyba. PRT 2.13.01:2011“ reikalavimus (straipsnis 20.2) tikslinga atlikti žvalgomuosius tyrinėjimus ne šioje trumpoje linijoje, kurioje užtektų iškasti 2 šurfus po 1 m², o ilgesnėje elektros perdavimo oro linijos dalyje, kur ji arčiausiai priartėja prie piliakalnio. Šioje vietoje pati elektros linija praeis oru tarp stulpų ir jokie žemės judinimo darbai čia nėra numatyti. 300 m ilgio elektros perdavimo oro linijos atkarpoje kas 50 m pradėdant nuo vietos su nurodytomis koordinatėmis ir baigiant minėto žvyrkelio aplinka numatoma iškasti 7 šurfus kiekvienas po 1 m² viso ištiriant 7 m² dydžio plotą. Šurfai bus kasami iki įžemio. Aptikus archeologines

vertybes bus teikiamas projekto papildymas tirti papildomus šurfus, reikalingus jų teritorijai ir chronologijai nustatyti.

Tyrimų tikslas yra patikrinti ar šioje vietoje nėra Gelindėnų piliakalnio papėdės gyvenvietės kultūrinių sluoksnių ar kitokių archeologinių vertybių.

Ankstesni tyrimai. Jokie ankstesni nei minėtoje teritorijoje, nei Gelindėnų piliakalnyje, nei jo aplinkoje nebuvo vykdyti.

Dabartinis tiriamos teritorijos vaizdas. Tiriamą teritoriją daugumoje dirvonuoja, kalvotu paviršiumi. Prie ją pietinėje dalyje kertančio Gelindėnų–Jonikų žvyrkelio yra tarybinio laikotarpio ūkinio pastato pamatai.

Tyrimų pradžia ir pabaiga. Tyrimus planuojama atlikti 2012 m. liepos pabaigoje – rugpjūčio mėnesiais. Tyrimų konsultantas doc. dr. Gintautas Zabiela.

Tyrimų sąmata. Komercinė paslaptis.

Archeologė

Raimonda Nabažaitė

PRIEDAI

Kultūros paveldo departamento Telšių teritorinio padalinio raštas

**KULTŪROS PAVELDO DEPARTAMENTAS
PRIE KULTŪROS MINISTERIJOS
TELŠIŲ TERITORINIS PADALINYS**

UAB „Žilinskis ir CO“

2011-02-15 Nr. 2Te-64
[2011-02-14 Nr. 07-031/0272

Kopija
Plungės rajono savivaldybės administracijai

**DĖL “330 kV ORO LINIJOS KLAIPĖDA- TELŠIAI STATYBA. PLUNGĖS RAJONAS”
PROJEKTO DERINIMO**

Susipažinę su pateiktu „330 kV oro linijos Klaipėda- Telšiai statybos Plungės rajone“ techniniu projektu, jam pritariam su pastaba: prieš vykdant žemės judinimo darbus tarp taškų, kurių koordinatės X=6204829; Y=375985 ir X=6204829; Y=375874 būtina atlikti archeologinius žvalgomuosius tyrimus (pagrindas- archeologiškai neištirtas Gelindėnų piliakalnis (Pilalė). Atlasas Lietuvos piliakalniai, II tomas, 192 psl. Vilnius, 2005 m.).

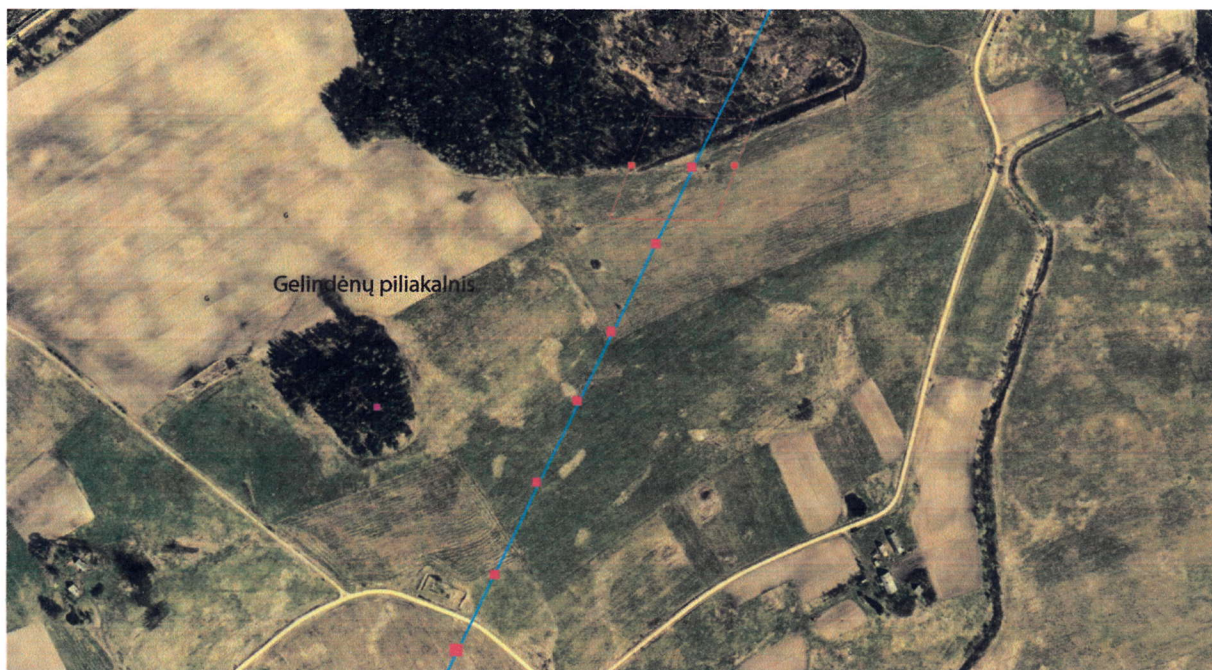
Vedėjas

Antanas Eičas

Loreta Barysienė, tel. (8 444) 514567. ORIGINALAS PAŠTU NEBUS SIUNČIAMAS

Valstybės biudžetinė įstaiga, Šnipiškių g. 3, LT-09309 Vilnius
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188692688
Skyriaus duomenys: Gėlių g. 1, LT-87111 Telšiai, tel. (8 444) 5 14 67, el. p. telsiai@heritage.lt

Tiriamos teritorijos planas su pažymėtomis šurfų vietomis M1:2000

Dabartinis tiriamos vietovės vaizdas.

**KULTŪROS PAVELDO DEPARTAMENTAS
PRIE KULTŪROS MINISTERIJOS
TELŠIŲ TERITORINIS PADALINYS**

UAB „Žilinskis ir CO“

2011-02-15 Nr. 2Te-64
[2011-02-14 Nr. 07-031/0272

Kopija
Plungės rajono savivaldybės administracijai

**DĖL „330 kV ORO LINIJOS KLAIPĖDA- TELŠIAI STATYBA. PLUNGĖS RAJONAS“
PROJEKTO DERINIMO**

Susipažinę su pateiktu „330 kV oro linijos Klaipėda- Telšiai statybos Plungės rajone“ techniniu projektu, jam pritariam su pastaba: prieš vykdant žemės judinimo darbus tarp taškų, kurių koordinatės $X=6204829$; $Y=375985$ ir $X=6204829$; $Y=375874$ būtina atlikti archeologinius žvalgomouosius tyrimus (pagrindas- archeologiškai neištirtas Gelindėnų piliakalnis (Pilalė). Atlasas Lietuvos piliakalniai, II tomas, 192 psl. Vilnius, 2005 m.).

Vedėjas

Antanas Eičas

Loreta Barysienė, tel. (8 444) 514567. ORIGINALAS PAŠTU NEBUS SIUNČIAMAS

